

O NEKIM GERMANSKIM MITOVIMA

Ako dozvolite, dragi Mišele, ovog jutra ću Vam se obratiti lično i izneti nekoliko opaski koje se tiču Vašeg odnosa sa germanskim svetom, pa ih Vi dopunite, popravite ili iznijansirajte. Posle čitanja *Le Vent Paraquet (Vetar Svetog Duha)*, otkako su leđa Vašeg dede po majci (naravno, protiv njegove volje) postala improvizovana klupa jednog tevtonskog vođe fanfara, znamo da su muzika i germanistika u Vašem delu veoma povezane. O muzici ću ovde govoriti samo uzgred, povodom koncerata za vreme okupacije, u salama bez grejanja i – što je značajnije – povodom hora mladih dečaka, ali u srži naše priče biće germanistika. Ne ona *Germanistik* koja pripada filolozima, već slika Nemačke koja se, uvek u prisnom obliku, javlja u Vašim knjigama.

Pored teologije koja je implicitno prisutna u većini Vaših povesti, ali prema kojoj se često odnosite nehajno – školski predmet koji Vam je omogućio najveće uspehe bio je, po mom mišljenju, nemački. Sve Vas je pripremalo na to: otac koji je postao pripravnik za profesorsko zvanje 1914. i koji će, te i narednih godina, ostvariti strašne kontakte sa Nemicima, majka koja je još od mladosti vezana za instituciju u Frajburgu u Brajsgauu, s kojom ste Vi i Vaša porodica, uprkos svim političkim preprekama, održali najbolje odnose, najzad i sećanje na dedu ujaka koji je bio sveštenik i nastavnik nemačkog (tu se susreću dve jake strane Vašeg školovanja).

Vaša sećanja na Švarcvald dirnula su me tim pre što sam i sam bio opčinjen tim predelima. Moj prvi dodir sa dolinom Rajne datira još od godina koje (neposredno) prethode Prvom svetskom ratu. Pošto sam dugo boravio u Sen-Djeu kod ujaka koji je emigrirao iz Seleste, još kao dečak sam prošao kroz Salsku klisuru, granicu nametnutu Frankfurtu, ali koja je ličila na sve svoje evropske sestre (izuzev moskovske i otomanske) po tome što se mogla preći bez pasoša ili bilo koje druge isprave, sa zlatnicima i srebrnjacima u džepu koji su svuda imali istu vrednost i oslobađajuću snagu. Pošto je postao prestonica „carske zemlje“, koja je uvek imala dovoljno široku autonomiju, o kojoj Hansijevi patriotski albumi pružaju nepotpunu sliku, Strazbur me je naročito zadivio astronomskim časovnikom svoje katedrale i dugim objašnjenjima koje je na dva jezika (još uvek niko nije mario za engleski) pripovedao crkvenjak, ali za dečacića koji je primećivao stvari i ljude, u živom sećanju ostaju ti amblematski šiljati šlemovi, koji se posle 1870. vezuju za veoma neprijatne uspomene a koji su ipak – ako moje pamćenje, posle tri četvrtine veka, ne ulepšava stvari – uprkos hroničnoj diplomatskoj „napetosti“, u miru stajali pored policijskih kapa i beretki na brdu Onek (Hohneck), gde su samo proređeni stubovi pridavali materijalnost čuvenoj „plavoj liniji Vogeza“.

Godine 1922, za vreme raspusta u Hajdelbergu (koristeći vrtoglavi pad marke) uživao sam u banji starog stila, istoj onoj koja će 1940. primiti komisiju primirja istovremeno kad Viši postane smešna prestonica „Francuske države“. Neobična promocija pomalo staromodnih

banja, ali koja je potvrđena kasnije, u suprotnoj situaciji, kad su naši vojnici (a s njima i civilne snage prurušene u poručnike) za sedište svog generalštaba odabrali Baden-Baden.

Dragi prijatelju, prisećam se ovih ličnih doživljaja srazmerno tome koliko, na ovaj ili onaj način, mogu da se poklope s Vašim iskustvima. Kada sam, 1929, nekoliko meseci pošto sam na Davosu slušao veliku *Professorendisputation* između Hajdegera i Kasirera, sa grupom drugova obišao gotovo celu teritoriju Vajmarske republike, već se kuga nagoveštavala za onog ko je umeo da gleda, ali većina naših domaćina, pobornika *Zentruma* ili socijaldemokratije, koji su najčešće bili apolitični, odbijali su da veruju u pobedu grupice koju su doživljavali kao običnu skupinu fanatika – pobedu koja je uostalom odmah potom i ostvarena. Po mom mišljenju, da nije bilo miliona nezaposlenih, žrtava velike „depresije“, da „Saveznici“ nisu počinili greške, počev od Poljskog koridora pa do okupacije Rura (što je bio čisto francuski propust), još više od odbijanja efikasne pomoći umerenim kandidatima kao kancelaru Virtu, Hitler ne bi mogao da se nametne, sa programom koji se zasnivao samo na navodnoj rasnoj čistoti, tim obeshrabrenim masama koje će mu ubrzo klicati kao nekom ko će izbrisati versajsku „sramotu“ i ko će „radosno“ uposliti svoj narod.

Taj prizor me je, međutim, čekao pet godina kasnije, kad sam ponovo prešao granicu na dan sarskog plebiscita. Te, 1934. godine, Jaspers se na Hajdelbergu još nadao mirnom razvoju situacije, a naredne zime, u svojoj lepoj vili *Štatsrat* (gde su okupljene slike „degenerisanih umetnika“, skinute iz svećanih prostorija), Karl Šmit je nastojao da opravda svoje ustupke režimu navodnim namerama da se „infiltrira“. To će postati argumenti mnogih „kolaboratora“. Ali u Francuskoj kući u Berlinu, gde sam proveo šest meseci 1935, najviše me je zapanjio stav nekih jevrejskih kolega, koji su već poodavno otpušteni sa svojih katedri, podvrgnuti svakodnevnim ponižavanjima, a koji su i dalje oklevali da, pre najgoreg, napuste rodnu zemlju, trudeći se i dalje da je shvate kao domovinu.

Potom su došli Minhen, „smešni rat“, debakl. U gimnaziji Paster bili ste moj učenik (zajedno s Nimijeom) samo dva tromesečja. Na Uskrs 1942, kada su me zajedno sa Žanom Grenijeom pozvali na Univerzitet u Lilu, gotovo napuštenom na toj *Nordfrankreich*, koju je Nemačka, povezavši je s Belgijom, verovatno nameravala da zauzme kao germansku zemlju, Vaš otac me je zamolio da Vam još nekoliko meseci pomognem da spremite maturski ispit iz filozofije. Naši odnosi su tada postali dovoljno prijateljski da Vi, narednih godina, pozovete svog starog profesora da s Vama posećuje koncertne hale gde će, po čiči zimi, muzičari svirati umotani u kapute i šalove. Valjalo bi se prisetiti našeg kratkog susreta u Tibingenu posle Oslobođenja, naših razgovora na radiju (gde se nemačka filozofija i te kako spominjala) i tolikih drugih zajedničkih sećanja na kojima ne mogu da se zadržavam, jer vreme prolazi, a ja moram da se vratim na svoju istinsku temu, Vaš odnos kao čoveka i kao pisca prema germanistici.

Da bismo o tome govorili nepristrasno, treba relativizovati sve što u Vašem delu proističe, ako ne iz provokacije, a ono iz nekakvog obešenjaštva, kao što je na primer povest o „izgnanstvu“ iz 1940, koje je (u Vašoj impresiji adolescenta) shvaćeno kao „ogromna partijska zadovoljstva“, gde će se, ubrzo, sa „srećom“ (bonheur) rimovati dvostruki „miris“ (odeur) duvana Vermahta i njegove kolomasti. Niko Vas, ipak, neće zbog toga optužiti za trajnu popustljivost prema tim „zajapurenim vojskama“ koje su četiri godine kasnije umalo pre-

tvorili Vaš Lizinji u Oradur.¹ Uostalom, toliko nedvosmisleno ističete „izdaju“ Brazilaka koji je sem toga osuđen kao slab pisac (ali tu bih ja bio manje strog) da se kod Vas ne može zamisliti ni najmanje saosećanje sa saradnicima lista *Je suis partout*.² Zašto, onda, dođavola, koristite njihov stil da biste stigmatizovali „skupinu meteka koji se nisu dovoljno izmigojili iz blata“, koja je generalu nametnula to nemilosrdno odbijanje pomilovanja (uzimajući u obzir popustljivost prema mnogim ekonomskim profiterima), smrtnu kaznu zbog koje su mnogi među nama požalili, ali koju je on, izvan svakog partizanskog pritiska, smatrao moralno i politički neophodnom?

Među poratnim susretima (koji su tako poučni, kao i kasnije Vaši razgovori sa Šperom i Širahom),³ smatram da ste o hitlerovskoj psihologiji najviše mogli doznati iz druženja sa sinom reditelja Vajta Harlana, a još u većoj meri sa javnim tužiocem Valerom koji Vam je, što se tiče *Kralja vilovnjaka*, bio i savetnik i prevodilac. Govoreći negde o nekim našim sunarodnicima koji su, poneseni okolnostima, ne znajući ili se pretvarajući da ne znaju za užase koji se vrše nedaleko od njih, u Nemačkoj videli drugu domovinu, ne krijete sami da ste u nekim trenucima (doduše, u drugačijim okolnostima) bili na korak od „spoticanja“. Pa ipak ste takvom iskušenju odoleli. Od svih Vaših likova, čini mi se, Tifož je najmanje autobiografski zasnovan. Na početku ništa ne upućuje na to da će auto-mehaničar iz Port de Tern (tu četvrt sam dobro upoznao u doba utvrđenja, ograde za trošarinu, i balona koji je podsećao na Gambetin let za vreme opsade), postati saučesnik ili žrtva germanskih mitova. Ako je tačno da su ga tajanstveni doslusi sa spoljnim događajima dvaput spasli neposredne opasnosti, ni požar srednje škole pa ni početak svetskog rata ne najavljuju njegove buduće pustolovine u srcu stare Pruske. Njegovo prezime podseća pre na okolinu Nanta i uspomenu na Žila de Rea kome ste nedavno posvetili zanimljivu knjižicu. Naposletku, poziv Vašeg Abela nije da sodomizuje niti da kolje decu, nego da ih nosi na ramenima kao što je legendarni Hristifor nekada davno malog Isusa preneo preko vode. Opskrbljen moćnom iznutricom, ali majušnim penisom, ovaj gojazni čovek koga bismo rado nazvali antiherojem, suočen sa nežnim plavim žrtvama koje se svake godine nude mrkom Minotauru, u jednom trenutku se javlja kao (nezlonamerni) supstitut Hitlera, koji u stvari ne liči ni na fasciniranog, a potom razočaranog prijatelja Jovanke Orleanke, pa ni na Peroovog proždrljivca.

Da biste opisali izuzetnu instituciju koja je poznata pod imenom „napola“, dali ste se u veoma minucioznu istragu, sve do Petifrera koji u Namiru čuva pravi muzej užasa. Bez zadržke Vam priznajem da sam teško svario 106. stranicu *Vetra Svetog Duha* gde bez uvijanja spominjete „jevrejsku mast“. Posle posete Aušvicu, kada se saznalo kako se tu industrijski „koriste“ ostaci žrtava, od takvih naziva podilazi nas jeza. Vi tvrdite – i na tome Vam treba verovati – da sve što pišete počiva na svedočanstvima ili dokumentima. Kako bismo i pored toga voleli da profesora Blethena, koji je mnogo više ibijevska nego kafkijanska figura, shvatimo kao „henormnu“ karikaturu: tog profesora koji je tražio savršenog *Homo Judaeus Bolchevicusa* i njegovog tačnog suparnika *Homo Aureusa*! Ove stranice koje su tako užasno

¹ Aluzija na selo Oradur (Oradour-sur-Glane) u Akvitaniji, gde su u junu 1944. nacisti, povlačeći se, izvršili masakr. Selo je razrušeno i pobijeni su svi stanovnici. Oradur je postao simbol francuskog stradanja u Drugom svetskom ratu. I danas se čuva u stanju u kom su ga ostavili nacisti. (Prim. prev.)

² Pariski kolaboracionistički nedeljnik. (Prim. prev.)

³ Albert Šper bio je ministar naoružanja nacističke Nemačke, a Baldur fon Širah šef Hitlerjugenda. (Prim. prev.)

sočne bile bi dovoljne (ukoliko za tim postoji potreba) da nas ubede da su – ako je moguće da su pojedini aspekti romantizma sa germanskom dominantom, počev od onih elfa koje je Herder smatrao vilovnjacima, ostavili uticaj na Vaš imaginarijum – za Vas svakako odbojna pseudonaučna trabunjanja. Od tog mog boravka u Berlinu 1935, najužasnije je sećanje na „pedagoške“ izložbe pomoću kojih su nacisti, navodno, nameravali da nas poduče.

Jedan drugi, istorijski i geografski mit, jeste van svake sumnje mit Istočne Pruske koju ste posetili tek naknadno i čiji lik nije u potpunosti odgovarao Vašem snu. Jer Vi upravo govorite o „ambaru snova“, sa neuništivom uspomenom na tevtonske vitezove, ali takođe i tim slepim elanom koji od vrata do vrata moljaka za namirnice, što je možda simbol Tifožovog delimičnog slepila u velikom konačnom bekstvu u koje će ga, postepeno, povesti jedan mladi Jevrejin. Taj neobični svet koji nastanjuju divlja goveda i crni labudovi kao da izlazi iz nekih novina koje još odražavaju nostalgiju za Pruskom, čijih sam nekoliko primera našao prošlog oktobra u hotelu u Volfenbitelu, koji se nalazi pod znakom Prestolonaslednika (Kronprinz).

Vrhunac čitavog ovog dela knjige jeste Geringov veliki lov koji se završava veću o jednom od odlučujućih preokreta Drugog svetskog rata: o kapitulaciji [Fridriha] Paulusa koji izlazi iz ruševina Staljingrada i prima od Sovjeta „vojne počasti“. Pošto ste na toj skoro magičnoj pozadini pripremili ono što bi se moglo nazvati finalom Vašeg „foričkog“ ciklusa – ciklusa posvećenog svojevrstnom iskupljenju – izuzimajući faze perverzije koje su, uzevši sve u obzir, vrlo diskretne, u punom svetlu upućujete na hebrejski izvornik te epizode, muzički momenat koji sam najavio na početku, *Gesang* za koji se Štokhauzen inspirisao odlomkom o proroku Danilu koji pokazuje tri mučenika koje je Nabukodonosor bacio u vrelu pećnicu; oni iz pećnice izlaze netaknuti, a njihovi dželatni gore. Svakako, činovnici o kojima govori Biblija, a koji su odbili da se poklone idolu, ne mogu biti nedozreli dečaci poput onog koji je zastupljen kod dodekafoničara; on se spaja sa srednjovekovnom ikonografijom koja je uvek, koliko mi se čini, predstavljala čudo sa tri deteta. Zahvaljujući toj „veštini fuge“ koju postojano upražnjavate, ne zamišljajući, poput Jankeleviča, da se iza nje krije nekakva lažna strogost, sami pružate bogato značenje jevrejsko-germanskom kompleksu ovim neobičnim kontrapunktom u kom forija, antiforija i sasvim sigurno hiperforija, u verovatnom sazvučju sa Tifožovim golubima putnicima, najavljuju tri žrtve iz epiloga, koje su nabijene na kolac.

Naravno, dragi moj Mišel, ja ne zaboravljam ni Vaše (već mitsko) putovanje 1975. sa Lendorfom kroz Prusku koja je delom bila ponovo slavizirana, u mercedesu punom namirnica koje su bile namenjene novopridošlicama, koje su protiv svoje volje dovedene iz stare poljske Ukrajine, kao i retkim potomcima germanskih kolona koji su preživeli te nehumane seobe. Ne zaboravljam ni Vaš kratak prolazak kroz Berlin, smešnu zakletvu u Gedächtniskirche o jevanđeoska „dva obraza“, kome je adekvatna uloga „zida“ u *Meteorima*. Ne zaboravljam ni razmišljanja iz *Vetra Svetog Duha* (str. 143) o istorijskoj osmozi između germanistike i judaizma (zar se u maju 1968. nije s pravom vikalo protiv komunističkih klevetnika Kon-Bendita:⁴ „Svi smo mi nemački Jevreji“?).

⁴ Danijel Kon-Bendit (Cohn-Bendit, 1945), jedan od najvatrenijih pobornika studentskih pobuna 1968, proteran je iz Pariza zbog nemačke nacionalnosti. Kasnije je postao partizan „Zelenih“. (*Prim. prev.*)

Ali smatram da treba da se vratimo na početak *Kralja vilovnjaka* da bismo prepoznali jednu izuzetno složenu kontrapunktnu potku, koja se najpre očitava u neprekidnom podsećanju na Vidmana, velikog zločinca, rođenog u Frankfurtu, a koji izgleda kao Tifožov zli dvojnik. Međutim, pre svega, u sledećem delu knjige, uz čitavo putovanje na istok, od trenutka u kom Tifož vikne: „Ulazimo u Nemačku!“

Od tog trenutka reč je upravo o inicijaciji. Vojnički voz retko sledi glavne pruge, naročito kada sekundarni putevi tvore gustu mrežu. Ovde, nepogrešivo, konvoj, na savršeno mitski način, prolazi kroz Vartburg, kroz Gotu, Erfurt, Vajmar, ta magična mesta koja sam posetio sa Eženom Suzinijem o Duhovima 1935, gde nas je Ničeova sestra, ponosna na fotografiju koju joj je posvetio Firer, primila s mešavinom oholosti i ljubaznosti, pokazujući nam knjigu Tije-rija Monijea koju je upravo primila za muzej u koji je pretvorena kuća gde je njen brat umro u avgustu 1900. Takođe smo videli Geteovu posmrtnu sobu (gde je, navodno, zatražio „više svetla“), grobove Lista i Šilera, crnu mrlju mastionice koju je Luter bacio na đavola, ona germanistička svetilišta koja je Tifož mogao samo da zamisli od stanice do stanice.

Mitsko je čitavo putovanje, kao i logor koji je previše popustljiv da bi nosilac sramne KG (*Kriegsgefangener*) posetio osmatračnice stalaga pa čak i napravio nekoliko dugih pauza u kolibi zvanog „Kanada“, pre nego što zakuca na vrata čelo slepog severnog jelena. Zahvaljujući tim čudima, shvatamo da Tifož počinje, kako i sam kaže, da „voli“ tu paradoksalnu zemlju, kojom će na kraju, na neki način, i „zagospodariti“ (str. 263).

To je Nemačka koju na 281. strani nazivate zemljom „čistih esencija“. Voleo bih da Vas propitam o jednoj formuli koja mi i dalje zvuči nejasno. Tu se iz tla mogu izvući dva „čoveka iz tresetišta“, s tim što je jedan gotovo netaknut, a od drugog je ostala samo glava, dva stara Germana koji su verovatno Hristovi savremenici (što u vašoj hermeneutici sigurno ima nekog smisla). Tada će vaš polaznik moći da upozna čarolije Romintena:

Kad se velika kapija zatvorila za njim i kad je prvi put zagnjurio pod divlji plašt romintenske vegetacije, Tifož je shvatio da je prodro u vilinski svet [...] Prva ga je dočekala zlatasta divlja mačka koja ga je, sedeći na odsečenom panju, posmatrala kako prolazi, smeškajući se kroz brkove slične azijskom princu [...] Onda ga je pratio par dabrova, beli soko i sivi pas itd.⁵

Tada se pojavljuju velike pečurke sa crvenim kapama [...] pod kojima spavaju elfovi i trolovi, „crni elebor koji prenosi ludilo“, ludare i pećine sa gnomovima. Tifož je, zapravo, pomalo razočaran; očekivao je mladu lepu devojkicu u kristalnom sarkofagu, koja će ga naučiti da spravlja eliksir mladosti i ljubavi. Ali ni Geringov lovački paviljon ne zaostaje svojom zagonetnošću, svojim kamenjem iz morena i lusterima u obliku krune, starudija brloga velikog gusara, da ne zaboravimo sam zadatak koji je dat Francuzu: da se pričvrste divlji vepovi tako što će se hraniti raščerečenim konjima, koji su ipak toliko nepodesni za tu žrtvenu ulogu da ih najpre pomoću šprica treba razgibati. Taj prozaično odvratni detalj namerno prekida magičnu inkantaciju, i spada u Vama omiljene „inverzije“. Gotovo odmah zatim, kao da su izazvane tajnom silom koja ga je već dvaput spasila, izbijaju „ogromne crne zveri, kosmate poput medveda“, preistorijski bikovi sa kratkim rogovima i grebenima pogrbljenim pod teškom grivom, strašno krdo koje prvo seje strah, ali koje se na kraju prozaično napase deteline i kukuruza. Potom će doći

⁵ Mišel Turnije, *Kralj vilovnjak*, Mono & Mañana, Beograd, 2002, str. 230, prev. Svetlana i Franjo Termačić.

lav u kupatilu i rituali vezani za lov i štrojenje. Najzad, ni krdo golih devojčica koje mirišu na đurđevak nije lišeno manje-više tajnog značenja i kontrapunktnih struktura.

Više me razočaravaju tri natpisa u Kaltenbornu. Pošto su izvučeni iz Getea, Ničea i Hitlera (ovakvo nizanje *auctoritates* može da izgleda kao svetogrđe), očekivali bismo da u njima vidimo sintezu germaniteta u tri vida. U stvari, natpisi na tri načina govore istu stvar: pohvalu heroja, poziv onom ko je pao da se digne, najzad, potvrda da samo velika borba može da se pohvali da je njena stvar ispravna. Ratna maksima koju potvrđuje potonja slika Vermah-ta kao ogromne stonoge. Posle niza leksičkog poigravanja sa „dubokim okom“, koje se brzo vratilo svojoj „krmeljivoj“ prirodi, Blethen počinje da naklapa o „tamnom haosu nemačke duše“. Ovde se moramo setiti Bemeovog *Ungrunda*, mračnog gneva koji, i prema teozofu i prema Šelingu, na tajanstven način koegzistira sa toplom osvetljenošću, u nekoj vrsti izvorne slobode. Ali šta zaista da mislimo o toj „neprozirnosti“ koja, premda je možda samo „nitkovluk“, sebe gotovo bergsonovski želi da odredi (ili to samo kaže) kao „direktan zahvat u duboko izbijanje životnih energija“ (str. 423)? Ovde verovatno Vi sami, a ne Vaš *Herr Professor*, podmlađujete kliše neprozirne germanske tame, koja je prosto neizdrživa za našu nepopravljivu ležernost, da biste demistifikovali takozvane dubine *Urwalda* („prašume“).

Nakon tog pedoforičkog gesta dolazi do drugog Vašeg mita, mita o blizancima, simbolizovanom parom iz ogledala koji čine Hajo i Haro, u vreme kada sam Tifož, koji juri po Mazuriji na konju Plavobradom – u mašti seljaka – zaista poprima figuru ljudoždera. Uslediće odmah potom okupljanje mladih svežih koža u velikom „hipnodromu“, fantastičnoj konjskoj trci malih belih kreveta „preko elastične ravnice“. Od tog trenutka se bližimo epopeji, ali koja kao da je izvrgnuta ruglu zluradim izvrtnjem četiri stotine detinjih penisa u samom trenutku propasti, koji se, pod prvim zraticima jutarnjeg sunca na trenutak usprave da bi potom potonuli u mlitavost. Ako je verovatni njegovim novim *Jezivim spisima*, Tifož tada bira da se zadovolji time što iz svakog detinjeg uha posisa med, koji je manje atički od onog koji su nekada u ustima malog Platona proizvele pčele sa planine Imitos.

Najmitopoetskije stranice knjige su verovatno one poslednje, s apoteozom Efraima, tog sina Izrailja koji, po Vašem mišljenju, govori samo jidiš, i koji je ipak mogao da izbegne uništenje. Od trenutka kad Tifož, koji se upravo spotakao o leš „bića bez pola i bez godina“, ali koji se mogao identifikovati kao Jevrej in zahvaljujući „žutom J koje se isticalo na Davidovoj zvezdi“ (str. 550) – uzima Efraima na ramena, Plavobradi samo napreduje kroz ruševine tvrđave, jednakim korakom pod mirnim batom potkovicica. Vi dodajete da, dok oni napreduju, „led puca poput zvezda“, što je slika koja se mora uzeti u najuzvišenijem značenju (usuđujem se da koristim ovaj, ponovo pomodni epitet)? Tada slika postaje kosmička, sa primesom apokalipse:

Sat kasnije ga je svetla severna noć okružila svojim svetlucanjima i svojom čarolijom. [...] Nad glavom mu se u nebeskom cirkusu lagano vrtela zvezdana menažerija oko polarne zvezde: Veliki Medved sa svojim Kolima, Žirafa i Ris, Ovan i Delfin, Orao i Bik, mešali su se sa svetlim i čudovišnim stvorenjima, s Jednorogom i Devicom, Pegazom i Blizancima. Tifož je jezdio sporo i svečano, nejasno predosećajući da najavljuje potpuno novo doba i da u ovom trenutku prvi put obavlja svoj zadatak zvezdonosca. Pod svojom širokom kabanicom dete Nosilac-Zvezde micalo je s vremena na vreme usnama izgovarajući reči na nekom nepoznatom jeziku.⁶

⁶ Kralj vilovnjak, str. 409–410.

Razume se, sa plitko realističkog stanovišta, ove epizode, poput mnogih drugih u knjizi, obiluju neverodostojnostima. Da se kapo smiluje – to bi još bilo i moguće – ali kako zamisliti njega da ovlašćuje malog Jevrejina iz Aušvica da obiđe jednu gasnu komoru koja je pripadala najstrože rezervisanom domenu? Doduše, potrebno je da po svaku cenu, zbog štedljivosti knjige i ravnoteže mitologija, u ovom trenutku izbije otvoreno osuđivanje Šoe. Ali bliska je i zločesta inverzija, što su, u ovom slučaju, „dečje igre“.

U svom opisu Buhenvalda (koji se ovde ne poistovećuje sa logorima čistog *Vernichtung*), Ruse je u potpunosti osvetlio ono što – na užasan način – potiče iz autentične „lakrdije“. Po izvesnim crtama (kao što je orkestar) Aušvic je mogao da pripada istom krugu pakla; ipak, teško možemo zamisliti da su u Buhenvaldu mali Jevreji sticali obrazovanje i da su „rekreacije radi“ mogli da se „igraju“ sa haljinama žena iz „Kanade“, skloništa koje nosi isto ime kao i baraka u brezovoj šumi, ali koja ovog puta upućuje na strašnu starinarnicu u kojoj se nalazi ono što su žrtve ostavile pre grozne maskarade sa lažnim „tuševima“. Priznajem Vam, Miše, Vi koji nosite ime arhanđela i ponekad otkrivete luciferovske aspekte, ove stranice me vređaju svojom mešavinom dečjih igara, besnih dobermana i bioloških „eksperimenata“.

Na kraju se, iz Efraimove perspektive, Tifož poistovećuje sa biblijskim Behemotom, ambivalentnom figurom koja ovde predstavlja bojnog konja koga dete naziva „izraelskim konjem“, koji će ga odvesti u sudbinu koja do kraja ostaje zagonetna. Pročitao sam dvaput poslednje redove u kojima težina i blato nagoveštavaju postepeno utonuće, postepenu usisanost od strane izvorne zemlje, koja sve više guta vodu koja je takođe prvobitna, dok na ramenima novog zlatonosca, Efraim zadobija figuru sazvežđa, koje samo podseća na Davidovu zvezdu. Jasno je da smo napustili pruski germanizam i obreli se u jevrejstvu, ali egezegeta okleva da iznese bilo kakvo „objašnjenje“ onoga što je san, simbol ili alegorija.

Da bi se upotpunila skica, bilo bi sigurno potrebno ponovo pročitati sve ono što se u *Meteorima* tiče „zida srama“ (koji je u roku od nekoliko meseci postao ili pobožna relikvija ili običan predmet finansijske špekulacije). Posle besede na temu bratoubistva kao univerzalnog fenomena i crvene niti istorije, sećamo se kako se zlokobno simbolični Pol Siren, čitavom dužinom blatnjavog kanala, vuče ka svom blizancu koga doslovno razapinju na krst tupim delovima nekakve „meke i znojave čeljusti“. Bilo bi nesumnjivo umesno analizirati i kritičke tekstove okupljene u *Vampirovom letu*, o Kantu i Novalisu, o Klajstu, Tomasu Manu ili Ginteru Grasu. Da zaključim ne toliko pedantno, neka mi pre svega bude dozvoljeno da podsetim kako ste, povodom jednog drugog omiljenog mita, mislili da otkrivete istinsku homologiju između Vernovog *Putu oko sveta* i putanje Vaših blizanaca, pri čemu je suština uvek bila izmirenje vremena koje prolazi i vremena kao atmosferskih prilika, a isto vreme i komplementarnih i antagonističkih likova poput himeričnog Kihota i podsmešljivog Sanča. To je bar jasno, Marks to nije jedini rekao, sve treba da se odigra, uzastopno ali ponekad i istovremeno, na dvostrukom registru drame i lakrdije. Da li je to slučaj i sa ovim germanskim mitovima koji su zauzeli toliko mesta u našoj kulturi i – često na nasilan način – u našoj istoriji, ali koji jednom Turnijeju još nisu odali sve svoje tajne?

Izvornik: Maurice de Gandillac, „*De quelques mythes germaniques*“, u: Images et signes de Michel Tournier, ur. Arlette Bouloumié i Maurice de Gandillac, Editions Gallimard, Paris, 1990, str. 42–56.

(Sa francuskog preveo **Bojan Savić Ostojić**)